

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

XIV. Soluuntur argume[n]ta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

ris. Itaque argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur. Sed de his hactenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

NUNC tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ causa.

PRIMUM argumentum sumunt ex illis verbis Psalm. 113. *Deus autem noster in celo.* Et Isaia 66. *Cælum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. I. in 8. obiecto: *Christus et homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in celo sedem habet, ibique quærendus est, non in templo, vel pixide; ita etiam Christus, nisi velimus sedem Dei et cælum in pixide contineri.*

RESPONDEO; Argumentum hoc nihil omninò probare, vel potius contrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet sedes Dei dicatur cælum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locum Deus inuenitur, cum sit vbique: & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cælo, cum Act. 17. Paulus dicat, vbique posse quæri, & inueniri Deum, quia non longè est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in cælo & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam; tamen etiam extra cælum esse potest, vbi ipse voluerit: non ergo dicimus cælum esse in pixide, sed Christum in cælo, & extra cælum esse posse.

SED vrget Martyr in solutione obiecti 48. hoc sophisma: *Christi corpus est in celo, Christi corpus est in Sacramento, ergo Sacramentum est in celo.* Et quia responderat Gardinerus vitiosum esse argumentum, cum constet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos, videlicet **CHRISTI** corpus, existens in cælo, existens in Sacramento: & duobus aliis argumentis contendit omninò sequi, vt

Sacra-

Sacramentum sit in cælo, si corpus Christi est in cælo, ut Scriptura dicit, & etiam in Sacramento, ut nos dicimus. **SECUNDUM** igitur argumentum est: *Esse idem corpus eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento, contradictio est manifesta; ergo Christi corpus in cælo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cælo: nam si sit in cælo sine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* **TERTIUM** est in prima figura: *Omne Christi corpus, vel quidquid est Christi corpus, est in cælo. Sed Sacramentum Eucharistia est Christi corpus, ergo Sacramentum Eucharistia est in cælo.*

RESPONDEO; In **PRIMO** argumento verè sunt quatuor termini, ut Gardinerus dixit. Nam in conclusione: *Ergo Sacramentum est in cælo*, non accipitur, existens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmissis, sed ipsum Sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in Sacramento, aliud esse Sacramentum. Itaque vel ita concludi debisset, *Christi corpus est in cælo, Christi corpus est in Sacramento, ergo quod est in Sacramento, est in cælo: sicut; ergo res existens in Sacramento, est res existens in cælo.* Et hoc est verum, sed non inde sequitur; ergo Sacramentum est in cælo, cum aliud sit Sacramentum, aliud res existens in Sacramento.

SECUNDUM argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Christi corpus est in cælo, ubi non est Sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum Sacramento; sed tantum sequitur Christi corpus esse in Sacramento, & extra Sacramentum; vel esse cum Sacramento, & esse sine Sacramento, vel esse non cum Sacramento. Quæ omnia sunt vera, & nullo modo contradicentia, cum omnia sint affirmantia: contradicentium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore est in cælo, & in terra; & in cælo non est Deus cum terra, nec in terra est cum cælo: non colligimus; ergo Deus est in cælo, & non est in cælo; vel est cum cælo, & non est cum cælo: sed solum colligimus; ergo Deus est in cælo, & extra cælum; est cum cælo, & sine cælo. Idem apparet in animis, quæ simul est in capite, & pedibus; cum tamen nec pedes sint in capite, nec caput in pedibus.

TERTIUM argumentum est quidem in prima figura si accipi-

accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico; sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in caelo*: nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in caelo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore; tunc vera est propositio, sed non est vniuersalis, neq; argumentum esse potest in prima figura. Non enim propositio est vniuersalis, nisi signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem: idem enim est; Petrus, &, Omnis Petrus, si de vno tantum loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi, sed continet corpus Christi: Sacramentum enim est signum sensibile.

SECUNDVS locus est Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in Ventrem vadit, & in secessum emittitur. Sed corpus Christi non emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os, sed solus panis.* Argumentum est Petri Martyris in libro contra Gardinerum, 1. part. obiect. 88.

RESPONDEO cum Algero initio secundi libri, ad similia obiecta oportuisse quidem aures obturare, & nihil respondere: tamen, ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, breuiter argumento satisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos quæstionem esse Physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho, de qua nos hoc loco non disputamus: de corpore autem Christi, de quo solo disputationem instituimus, nullam esse quæstionem, sed certum esse Christi corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in secessum, sed corruptis in stomacho speciebus sine vlla sui læsione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis sine vlllo detrimento suo ibi non erat. Solùm igitur quæstio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohareat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in secessum non emitti: Sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum cursum tenent, quæ Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap. Euāgelij, & Petrus Actor. 10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendū corpus, sed vt ex actione illa vitalis manducationis probaret se verum, & viuū corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus māducatur, nō ad corpus

H h nutrien-

nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib. I. de Sacramentis, cap. 4. non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possumus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantùm loquebatur de mortalium manducatione, idè de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantùm de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egerent excrementa: sicut contrario cum aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, apertissimum est ad demonstrandum eum de se cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

TERTIVS locus est Matt. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cum dicunt (Papista) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in libro contra Gardinerum I. parte, obiect. 9.

RESPONDEO; Monet Christus, vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subiungit enim: *Surgent Pseudochristi, &c.* Sed duabus conditionibus describitur impostores, quæ omninò repugnât Eucharistiæ, vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiã. PRIMÒ dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè; vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clanculariis Pseudochristis adventum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulguri solis. nemo enim dicit; *Hic est sol, aut ibi est sol;* nam vix apparuit supra Horizontem, cum totum hemispherium splendore implevit, vt non sit opus indicare vbi sit. S.

CVNDO

EVANDO dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam dicit fore homines, qui verbis, & falsis prodigiis decipiant. Vtraq; conditio deest Eucharistiæ. Nam IMPRIMIS non in deserto aut penetralibus, sed in mediis urbibus, in frequentissimis templis, in editis, & conspicuis altari- bus cõsecratur, & asseruatur. Et PRÆTEREA licet ita publice in toto mundo Eucharistia habeatur, & honoretur, tamẽ Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si nõ esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

SED instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamen rectè adfertur iste locus contra Papi- stas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro Vero Christo recipiant impostores: at non minus periculum im- minet, si Christum in pane esse credant, et creaturam pro crea- tore adorent.* At probare debuit, non allumere, idem esse pe- riculum. Si quidem magnum imminet periculum, si creda- mus alicui homini prædicãti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædica- toris, aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis, idq; in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò contrariũ dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui ut obediremus, imperavit.

QVARTVS locus est Matth. 26. *Pauperes semper habebi- tis vobiscũ, me autẽ non semper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Calvinus lib. 4. Instir. cap. 17. §. 26. & Martyr con- tra Gardiner. in 2. obiect. *Nam si Verè Christus est in Eucha- ristia, inquit Martyr, contraria sententia erit Vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac Vita tantum, atq; ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia Vita in cælo semper habe- bimus.* Et quia Catholici fortè respondere possent, hîc agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contra illi probant, Chri- stum hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habebitis, me autẽ non semper;* Nec loqui eũ de obsequio

vtili, sed de cultu, & honore: nam idè Apostoli murmurabant, quia viderant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorè quendam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, id est, ita præsente, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. AD DIT Martyr, Christum his verbis aperte notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, aliisque rebus preciosis. DENIQUE tum Calvinus, tum Martyr cōfirmant expositionem suam à Augustino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præsencia carnis, posteriorem de præsencia maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de præsencia sua corporali, ac visibili, & secūdam eum statum in quo aliquid utilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio à Maria sibi præsento in illa vinctio-
ne, ac dicit non semper se ita fore præsente vt tale obsequium recipere possit. Porro Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tangebatur: proinde more humano cum ea versabatur Dominus. PRAETEREA loquitur Dominus de præsencia, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQUE illud Magdalene obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & utilitatis siue respiciamus intentionem Mariæ, siue intentionem Spiritus sancti illam mouentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Præuenit vngere corpus meum in sepulchrum*. Vinctio autem corporum non est tantum honoris, sed etiam utilitatis, quia conseruat, & odorem tribuit. Secundum præsenciam igitur talem, id est, visibilem, & obsequio indigentem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsenciam repugnat præsencia eiusdem Christi in Eucharistia, qua

quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum non esse iam nobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*; cum non modò non versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam INPRIMIS non sunt cõtrariæ sententiæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: & Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentia, ambæ sunt veræ.

DEINDE falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè ostendi) illud obsequium fuit non solum honoris, sed etiam vtilitatis; qualis obsequij nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsentem, & vnxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret obiectum aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cælo quidem nunc esse. Nam etiam in cælo existentem possumus honorare auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitum adhibemus, vt oblectemus nares Christi, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cum ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquando elemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domino reprehendi, qui discum aureum, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri non possit eorum necessitati.

Hh 3 Deniq;

Deniq; ad locum Augustini, RESPONDEO; Per carnis presentiam intelligere AVGVSTINVM presentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis*, inquit, *me vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis presentiam quadraginta diebus cum discipulis, et eis deducens videndo, non sequendo, ascendit in caelum.* Et infra: *Habuit illum Ecclesia secundum presentiam carnis paucis diebus: modo fide tenet, oculis non videt.* Hæc ille. Vbi indicat presentiam carnis vocari, quâdo Christus oculis videbatur, quam certè modo nō habemus: nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit presentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per providentiam, & per ineffabilem atq; invisibilem gratiam: sub quo ultimo membro, etiam Caluino teste, includitur presentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali presentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verùm illud repugnat eidem Augustino, qui superius in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse presentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signum crucis, & Baptismum non requirere realem presentiam Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis representare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerans: potest autem regenerare, etiam si corpore absit, quemadmodum sol manens in caelo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi re ipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci ultimo: *Assumptus est in caelum, & sedet ad dexteram Dei.* Item Act. I. *Vidētibus illis claratus est, &c.* & Act. 3. *Oportet illum caelum suscipere usque ad tempus restitutionis omnium.* Philipp. 3. *Conuersatio nostra in caelis est, unde etiam Salvatorem expectamus.* Hinc ita argumētatur Caluinus li. 4. ca. 17. §. 27. *Scriptura restatur Christi, quod attinet ad naturam humanam, ascendisse in caelum: ubi mansurum usque ad diem iudicij; & tunc demum, & nō ante illud*

inferiora hac loca rediturum: non igitur verum est tam sepe descendere, ut sit in Eucharistia, ut Papista volunt.

RESPONDEO; Hoc argumētum, quod videtur aduersariis insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnū articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibique nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neque antè descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia.* Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi,* & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solum se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotētiae, vtrum scilicet Christus possit se in pluribus locis cōstituere, & sit verè omnipotens, an id non possit: de qua re suo loco disseremus.

At, inquit Calvinus, è caelo illum expectare iubemur; non igitur in terris querere. RESPONDEO; Expectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua expectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, et Videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Calvinus lib. 4. cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in lib. cōtra Gardinerum obiecto 123. alio modo consequentiã deducit: *Si posset fieri, ut sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Calvinū, aliud esse affirmatiuè colligere, Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa propriū obiectum. Itaq; necessariò quod videtur & tangitur, corporale est.

est. Posterior consequentia, quam Dominus nunquam facit, sed Calvinus facit, mala est. Potest enim fieri, ut verum corpus sit præsens, & nō tangatur, nec videatur, quia rectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Luc. 4 ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte precipitare volebāt. Et de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdū eos perfectioribus occultatos, ut nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam, posse diuina virtute fieri, ut corpus existat more spirituum indiuisibiliter, ut videri, ac tangi nullo modo possit; cum tamē fieri nequeat, ut spiritus existat more corporum diuisibiliter. Sed de hoc infra dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam cōsequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo nō est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrē **R E S P O N D E O**; Sensus corporales falli non posse circa proprium obiectū, falli tamen posse circa id, quod latet sub obiecto sensuum; quod tamen magis cōuenit sensui interno, quā externo. Sæpe enim accidit, ut peccatores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cum aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitē vas depinxit, ut ad illas, aues accurrerent, quasi veræ essent vix. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. non fallebantur, cum se corpus videre, & tangere credebant: fallebātur tamen, cum se corpus humanū tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cum nos album quiddam, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumētum Domini, sed efficacissimum. Solū enim probare voluit Dominus, se nō esse inane spectrum, aut vmbra, seu phantasma, ut Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idem quod antea fuerat, non probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu deprompro, quod sine dubio non erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquendo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTIMVS locus est Ioan. 6. *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam.* Hoc est potissimum fundamentum Zvinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco utitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnē corporaliter manducandam, ut nunc arbitrantur Papiſtæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cum ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modò non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam INPRIMIS etiam si Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas causas. PRIMO, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. SECUNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè non intellexisset eam absolutè non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam vivificante, ut exponunt Augustinus, & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam? & Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQUE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati unitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Colossen. i. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed unitam diuinitati, & per spiritum Dei viuam, & vivificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRÆTEREA est alia solutio. Nam verus, & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro Christi, siue substantia carnis non proſit, sed quòd carnalis intelligentia non proſit: ut exponunt Chryſostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; nec non Origenes in lib. 3. in epist. ad Romanos explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* & Cyprianus in serm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carnalis

lis cogitatio, vt distinguitur à cogitatione spiritali, & exfi-
de, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur P R I M O, quia caro in Scripturis vbicunque di-
stinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non
significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corrup-
tionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem;
quæ omnia in idem ferè incidunt: siquidem ex corruptione
est, vt homo humano suo sensu de rebus diuinis iudicare ve-
lit. Gen. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro
sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, & sanguis non
reuelauit tibi, sed Pater meus*. Rom. 8. *Qui secundum carnem
ambulant, & non secundum spiritum. & Qui in carne sunt,
Deo placere non possunt. & Prudentia carnis mors est, pruden-
tia spiritus, Vita & pax*: Galat. 1. *Non acquiesci carni, & san-
guini*. Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, id est, co-
gitare, & intelligere manducationem carnis Christi huma-
no, & carnali modo, quasi scindēda esset in partes, & coquen-
da, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantiam
per actionem caloris naturalis.

S E C V N D O idem probatur ex occasione, quam habuit Do-
minus, vt diceret ista verba. Occasio enim fuit error Caphar-
naitarum, qui non solum cogitabant, quod Martyr dicit, ve-
ram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimum, sed
cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis sugge-
rebat proprium iudicium, & humanum experimentum, vt
Augustinus, & alij exponunt, nimirum quo modo comedun-
tur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc
Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis ho-
mo non assequitur diuina mysteria.

T E R T I O probatur ex verbis sequentibus; subiungit enim
immediatè: *Verba qua ego loquutus sum vobis, spiritus, & ver-
ta sunt*, id est, sunt verba explicantia, & tradentia res diuinas,
spirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent
humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata:
quasi dicat Dominus; Non mirum est si vos non intelligitis,
quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo
etiam Ioan. 3. cum Dominus loqueretur de mysterio regene-
rationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam nati-
uitatem ex utero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de
terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est,*
id est,

id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ided fide diuina, non humano iudicio hic opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequētibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui nō credunt.* Ista enim verba nullo modo coherent cū illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, id est, non prodest manducare carnē in Sacramento. Quæ enim est ista connexio; Non prodest manducare carnē in Sacramento: sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret; Caro nō prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ided quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam consequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illū.* Vbi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spiritali, q̄ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est **OBSERVANDVM**, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ided adferri vt murum aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ided enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subiicere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Caussa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Galat. 5. inter opera carnis, hæreses numeravit.

OCTAVVS locus est Ioan. 12. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia; igitur neq; Christus ibi est.* Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij: neq; enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo **PRIMO**, Christum non dixisse, *Vbi cunq; ego sum, sed, Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Satis igitur est si Sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi nō sint vbi cun-

ubicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. SECUNDO, certum est, Christum illis verbis promississe consortium regni, & gloriae: sic enim ait clarius Ioan. 17. *Pater, volo ut ubi sum ego, & isti sint mecum, ut videant claritatem meam.*

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: si est, igitur etiam Sancti cum illo in Eucharistia esse debent: si non est, impiè faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad haec inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. VNO modo, ut dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, ut esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illae sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, ut Sancti sint in Eucharistia, ut sint cum Christo in gloria. ADDO autem secundum sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, ut aperte testatur Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio, & homil. 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in cap. 1. Lucae, in illa verba: *Apparuit illi Angelus*; & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58.

NONVS locus est Ioan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respondeamus, Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo inuisibiliter, occurrit Martyr lib. contra Gardinerum obiecto 3. & Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paraclerum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentiae suae defectum. Nō autem verè suppleret defectum absentiae Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem ut homo, abesset: si enim totus Christus, & ut Deus, & ut homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Calvinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, ut verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mundum, quoad con-

ueria-

uerfationem humanam; non enim post mortem suam uerfatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præfentiæ alterius generis, ut supra diximus, & probauimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc loquutus sum uobis cum essem uobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat causfam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, ut suppleret omnem Christi præfentiam, ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.* & Matth. ult. *Uobiscum sum, & que ad mundi consummationem.* & Ioan. I. *In mundo erat.* Solum ergo supplere debuit præfentiam Christi inter homines humano more conuersantis. Quia enim Apostoli carituri erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atque hoc est, quod eis Christus promisit, cum alium Paraclerum promisit. Quod certè nihil facit contra præfentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præfens est Christus, ut eum nec uideamus, nec audiamus; neque nobiscum humano more conuersetur.

DENIQUE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, uideretur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus uerè descendit, & tamen in cælo etiam mansit: ita Christus uerè ascendit; & tamen uerè etiam mansit nobiscum, non solum ut Deus (quomodo ubique est) sed etiam ut homo, in Eucharistia, sed modo spiritali, & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan. 20. *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Urget hunc locum Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. *Dominus, inquit, ipse non oculos tantum, sed omnes sensus nostros è terra subducere uoluit, se tangi à mulieribus uetans, donec ascendisset ad Patrem. Cum pio reuerentiæ studio Mariam uideat properare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cælum receptus fuerit, nulla causa est, nisi quia nusquam alibi uult queri.*

RESPONDEO; Tantum abest, ut nulla sit alia causa, nisi ista; ut ista non sit uera causa, & multè aliè reddi possint. Istam enim ueram causam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò post permittit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, ut Mattheus habet, cap. 28. & Augustinus notauit tract. 121. in Ioan. Sicut ergo Caluinus

ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cælo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus nolisset quæri, nisi in cælo, non debuisset se ostendere nisi de cælo; at in terra sæpius se apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem causas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus hom. 85. in Ioan. & Theophylactus in hunc locum, dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti, Dominum autem id prohibuisse, ut indicaret corpus suum iam gloriosum & immortale, maiori reuerentia tractandum, quam antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade, etc.* id est, nondum quidem ascendi, sed paulò post ascensurus: iam enim corpus habeo gloriosum, & dignum cælesti mansione. Vnde cum ipsa cum aliis mulieribus paulò post adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract. 121. in Ioan. & Leo serm. 2. de ascensione, dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantum fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, idè dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi, &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum significari contactum fidei, & quia Maria nondum credebatur Christum esse Patrem quem, idè Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; id est, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre.

Cyrillus li. 12. cap. 50. in Ioan. scribit, Christum voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia non debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus sancti plane purgata fuisset, idè dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus serm. 28. in Cant. dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensuum probare meam resurrectionem, sed expecta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide longè melius, & certius cognosces me resurrexisse, quam nunc possis tangendo.

Add

Addi potest alia explicatio, quæ mihi videtur simplicissima, & literalis maximè; non prohibitum contactum, sed cohibitam festinationem tangendi, vt hic sit sensus: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fratres meos, & dic eis, &c.* hoc est; Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi à vobis: vade prius ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tunc commodius poteris vnà cum aliis me videre, & tangere. Ista expositio, ideo videtur optima, quia cohæret aptissimè cum illa causa: *Nondum enim ascendi*, & etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & Videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum*. Ioan. 20. Deniq; ista explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus est Actor. 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cum sit Deus, in singulis templis.* Vtitur hoc argumèto Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 8. sed quia viderat facile solui posse, dicit hanc esse vim huius argumenti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob suam immensitatem non potest in illo templo concludi, quia est maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia maius est pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quæ licet sit vbique, & peculiariter modo in templis, dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent; significat etiam comprehensionem, & conclusionem in loco. Vtrumq; repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt distingueret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen conueniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existentis. Erst enim est ibi verè Christus, tamen non propriè habitare ibi dicendum est, cum non indigeat ipse tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam extra eum locum.

Iam ad argumètum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra nos.

nos.

nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur templo, tamen ibi reuera totus Deus est; ita etiam corpus Christi, ob omnipotentiam ipsius Christi non concluditur in pixide, aut speciebus panis, tamen totum ibi reuera est. Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum, & proinde sub specie modici panis contineri, in alia questione explicabitur: hinc enim solum ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, non posse magnum corpus esse in paruo loco: sed contrarium potius, cum Matth. 7. legamus posse Deum facere, vt transeat camelus per foramen acus.

• DVODECIMVS locus est I. Corinth. 10. *Patres nostris eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt. At illi non manducarunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, & notum est, sed fide tantum igitur etiam nos fide tantum manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr libro contra Gardinerum par. I. obiecto 82.

SED facilis solutio est. Nam IN PRIMIS demonstrauit in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos, & Hebraeos comedisse, sed eandem escam comedisse omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni tum mali.

QVIA verò citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Phil. 77. & tract. 26. in Ioan. dicit, eandem escam nos, & Hebraeos comedisse, ex hoc loco Pauli: idè ad Augustinum duo quædam respondeo. PRIMO, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, & alij; sed solum adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensu literalis inuestigatione Chrysostomum, & alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt, Augustino tractati hæc verba alienis locis. Certè Paulus apertissimè ad literam loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secundum Augustinum, & etiam aduersarios, non omnes Hebraei, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandem nobiscum escam manducarunt. At Paulus significat bonos, & malos eandem manducasse; subiungit enim: *Sed non in pleribus eorum beneplacitum est Deo*: omnes ergo manducarunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum

dere in regnum cœlorum. SED hæc solutio non videtur fo-
 diſſima: poſſent enim aduerſarij dicere, non idèd, quia alio-
 bi res denominatur ab eo, vnde facta eſt, ubiq; ita accipiendū
 eſſe vocabula. SECUNDO igitur dici poteſt, Scripturam voca-
 re ordinariè res vt exterius apparent; ſic enim ſerpentē quēcum
 vocat ſerpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana
 vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & ſimilia or-
 namenta templi ſimpliciter vocat boues, malogranata, &c.
 Quoniam igitur Euchariftia forma exteriore nihil differit
 vero pane, quid mirum ſi vocatur panis? TERTIO dici poteſt
 & (meo iudicio) optimè, vocari panem phraſi Hebraica, quæ
 nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique
 QUARTO vocari panem, quia non ſolūm eſt cibus, ſed eſt co-
 bus ſolidus, præcipuus, ſubſtantialis, qualis eſt panis triticeus
 inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduerſario-
 rum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Ioan. corpus Do-
 mini frequenter vocari panem, & tamen aduerſarij contem-
 dunt in eo capite non tractari de Euchariftia, ac proinde con-
 guntur per panem non intelligere panem materiale, ſed coe-
 leſtem.

DECIMVS QUARTVS locus eſt Philip. 3. *Saluatorem ex-
 ſpectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtrae, conſpici-
 ratum corpori claritatis ſuae.* Hinc tale argumētum facit Cal-
 uinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 29. *Corpora noſtra poſt reſurrexerit
 nem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Chriſti. Et
 ſtultum eſſet exſpectare, vt noſtra corpora eſſe poſſint in pluri-
 bus locis, vel ſub modica panis ſpecie.*

RESPONDEO; Quòd Chriſti corpus eſſe poſſit in multis
 locis, aut ſub modica ſpecie panis, non oritur ex aliqua dote
 corporis glorioſi, ſed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante
 re Chriſti reſurrectionem credimus, Chriſti corpus fuiſſe in
 Euchariftia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam
 exſpectamus.

DECIMVS QUINTVS locus eſt Coloff. 3. *Qua ſurſum ſunt
 quarite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Ex hoc loco
 Caluinus colligit lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 36. Chriſtum non eſſe
 quærendum in pane Euchariftia: & addit, non ſine cauſa in
 antiqua Eccleſia fuiſſe inſtitutum, vt ante myſteriorum cele-
 brationem diceretur: *Surſum corda.*

RESPONDEO; Si timeremus hoc argumentum, iam de-
 dum

dum valere iussissemus illam præfationem: *Sursum corda*; quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduersarij negligunt. Tametsi enim in lib. de ritu Sacrament. ministrand. iubet Calvinus, vt concionator inter concionandum moueat, sursum cor esse habendum: tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in serm. de orat. Domin. & Augustino libro de bono perseuer. cap. 13. & omnibus Græcis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysoftomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Sursum corda*, non significare eleuationem ad locum corporalem; alioqui astrologi piissimi essent omnium hominū, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, sacerdoti dicenti: *Sursum corda*, non respondetur, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominū*. Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebant, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contra, dum quis cælum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cælo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cæli.

Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis huius vitæ, interrim cogitent.

